

רבעון למדע הספרות

כתב־עת זה, ראשון מסוגו בעברית, יש בו גם בשורה וגם אתגר. בשורה, כי נפתח בו שלב חדש במחקר הספרות בישראל. אתגר, כי המסגרת החדשה תתבע מאתנו פיתוחו של מקצוע שיטתי ברמה המדעית של ימינו. הגיליון הראשון — גיליון מורחב — מביא פירות מגוונים; אולם עיקרו: מצע ומשאלה. אנו מקווים שהפירות שיבואו בשנים הקרובות יצדיקו את שעת הכושר הזאת. אנו מקווים שהרבעון יתרום להעלאת הרמה של ההבנה, הידע, ההוראה והמחקר של הספרות בארץ. זו ההזמנה וזו ההודמנות.

*

'הספרות' אינו דומה לשום כתב־עת הקיים בעברית. רבעון זה לא יפרסם יצירות ספרות חדשות, לא יתמסר לביקורת הספרות השוטפת, לא יקדיש את גיליונותיו לפובליציסטיקה או לאידיאולוגיה. תפקידו מדעי גרידא. לשורת כתבי־העת המדעיים המופיעים בארץ, המוקדשים לחקר הלשון העברית, לתולדות ישראל, לביבליוגראפיה, למדעי היהדות, לפילוסופיה, לחינוך, לכלכלה, לחקר הקלאסיקה, לארכיאולוגיה, למזרח החדש — נוסף עתה כתב־עת לחקר הספרות.

מאות כתבי־עת שעניינם העיון בספרות מופיעים בעולם. מהם המוקדשים לסופר אחד או לז'אנר או לתקופה (כגון: הסיפורת של המאה התשע־עשרה), מהם המוקדשים לספרות בלשון אחת או בקבוצת לשונות ומהם כלליים יותר. מדינות קטנות יחסית, כגון הולאנד, דנמארק, שבדיה, פולין, צ'כוסלובקיה, מצטיינות ברמת המחקר והתיאוריה של הספרות, הנשענים על שילוב ביקורתי של מיטב ההישגים שבלשונות הראשיות; ורמה זו משתקפת בכתבי־העת המופיעים שם הן בלשונות המדינה והן בשפות בינלאומיות. והרי אנו מדינה קטנה יחסית, ואין סיבה שהפרספקטיבה שלנו תהיה מגוונת פחות.

'הספרות', בהיותו רבעון יחידי מסוגו בעברית, נוטל על עצמו משימות המתחלקות בדרך־כלל בין כתבי־עת אחדים. מכאן היקפו של הרבעון. מכאן גם הגיוון שבתרומות המשתתפים וגם — אנו מקווים — ריבוי הפנים של עניין העשוי להתעורר בקורא.

*

מדע הספרות הוא אחד המקצועות המרכזיים במדעי הרוח. כמקצוע שיטתי, שפיתח מתודולוגיה ותיאוריה משלו, צבר גושי ידע בתחומים שונים ומובחנים, יצר דרכים של מחקר והוראה אקדמית — הוא מקצוע צעיר למדי. זהו מדע בינלאומי במלוא מובן המלה: במערב כבמזרח דנים באוביקטים דומים, בשאלות דומות ובשיטות דומות. וההישגים רבים. אולם האוביקט — יצירת האמנות הלשונית — מורכב מאין כמוהו. על כן נתונים עדיין רבים מרכיבי התיאור ומשיטות המחקר, יסודות התיאוריה, אפילו המונחים — בויכוחים ערים ובהתפתחות מתמדת. התמורות הניכרות במקצועות גובלים — האס-

תטיקה, הבלשנות, הסמנטיקה, הפסיכולוגיה, תורת התקשורת, מדע האמנות –
העלו גם הם אתגרים חדשים בפני מדע הספרות.

האם מצוי בכל אלה הקורא העברי? האם יכול היום החוקר העברי לתרום
תרומה למאמץ הבינלאומי להבין את הספרות על גילוייה ולתארם, ברמה
שתדמה לזו של חבריו במדעי הטבע או החברה?

והעניין הקרוב אל לבנו: הספרות העברית לסוגיה ולדורותיה ויצירתו של עם
ישראל בידיש ובשפות אחרות – האם זכו אלה למחקר הספרותי ולסיכום
היסודי הקיים בספרויות אחרות? היכן המונוגרפיות על סופרים ועל בעיות,
היכן הטקסטים הבדוקים והמנופים, הביבליוגרפיות השיטתיות, ההיסטוריה
המבוססת על מחקר?

‘הספרות’ יפרסם מחקרים ועיונים מסוגים שונים ובענפים שונים. אולם
במרכזו יעמדו שני תחומים, שבהם יכול המחקר הישראלי לחדש ולתרום:
חקר הספרות העברית ותורת הספרות. אין ספק ששני התחומים חייבים
להפרות זה את זה. תרומותינו לתורת הספרות, להבנת הספרות על תופעותיה
רב־ת־הפנים, תהיינה ממשיות אם תישענה במידה ניכרת על עיון בספרות
שאנו מכירים אותה מקרוב. ולהיפך, לא ייתכן מחקר של הספרות העברית –
מחקר לשוני, אידיאי או היסטורי – שלא יודקק להבנת הספרות, לתיאוריה
ולמתודולוגיה של המחקר ברמתו האחרונה.

‘הספרות’ יעודד מחקר בענפים שהוזנחו אצלנו למדי: אינטרפרטאציה,
פרוודיה, חקר התרגום, חקר לשון השירה ומבנה הפרוזה, פואטיקה תיאורית
ופואטיקה היסטורית. מהקר השוואתי של זרמים בספרותנו ורקעם בספרויות
אחרות, חקר השתלשלות של טקסטים וגירסותיהם, הספרות שבמקרא, ספרות
יידיש, ועוד.

הרבעון ינסה גם להקים גשר של אינפורמאציה בין העיון בספרות בארצות
חוץ – שיטותיו, לבטיו והישגיו – לבין החוקר והקורא העברי.

מדע הספרות הוא מקצוע רבת־תחומי, המתקדם באופנים שונים: הן תוך צבירת
ידע במחקרים ספציפיים ומדוקדקים, הן תוך נסיונות לראייה כוללת־מסאית,
לסינתזה והכללה תיאורית, והן בדרך של מתח ושילוב בין שתי מגמות אלה.
שלא כביקורת האישיית, המדע הוא מפעל קולקטיבי ומצטבר.

הספרות מעניינת ציבור רחב – באופנים שונים ובמידות שונות. ואילו כתב־
עת מדעי בא בראש וראשונה לשרת את קידומו של המדע. מטבע הדברים
יודפסו כאן, בין השאר, עיונים ספציפיים מאוד, המשתמשים במונחים מקצועיים
עיים והמפעילים את כל האפאראט המדעי הדרוש. עם זאת נשתדל שהדברים
ייאמרו, ככל הניתן, בלשון בני־אדם. נשתדל גם להביא בכל גיליון ניתוח של
יצירות וחומר מגוון אחר, העשוי לעניין ציבור רחב יותר של קוראים –
סטודנטים, מורים, מתעניינים בספרות.

יתר על כן, אנו מקווים שהקורא העברי ילמד, שעיון בדקויות של יצירות
הספרות יכול להיות חשוב יותר, משמעוטי יותר ומעניין יותר מאשר ההכללות
המקובלות על ספרות ועל סופרים.

הרבה מאוד נכתב אצלנו על הספרות ועל הסופרים. הרבה ראיות נכונות ותוצאות של עיון יסודי מפורות בכתבי הביקורת. אולם בהעדר מסגרת מדעית לא נוצרה מסורת של כתיבה שיטתית, שפירושה: מיצוי הנושא; שימוש בלשון זהירה ומדוייקת; הפרדה בין מחקר לבין פובליציסטיקה ובין ההתפרצות הסובייקטיבית לבין דברים המבוססים-כהלכה; הישענות על הידע הקיים בתחום הנידון; וגם סטאנדארטים "חיצוניים" של כתיבה מדעית, כגון דרך הבאתם של מראי-מקומות, דיוק בהערות ובביליוגרפיה וכד'.
 אנו רואים תפקיד חשוב בהשגת הסטאנדארטים המקובלים של כתיבה מדעית, המובנים מאליהם במקצועות אחרים. בחוברת הראשונה הושקעה עבודה מרובה בתחום זה (ועדיין מצויים בה ליקויים שונים, שיתוקנו בעתיד).

במאמרים שנפרסם ברבעון נשאף לשמור על רמה נאותה של הטענות ושל ביסוס הטענות. לעומת זאת אין המערכת אחראית לתוכנם של המאמרים או למסקנותיהם.

*

אוניברסיטת תל-אביב, המוציאה לאור גליונות אלה, רואה אתגר בפיתוחו של תחום שהזנח שנים רבות בארץ. לעתים יהיה עלינו ליצור כמעט יש מאין. המלאכה קשה והמכשולים רבים.

כאנשי אוניברסיטה צעירה רואים אנו מחובתנו להתחיל במקום שאליו הגיע המדע כיום. אם נשיג הישגים בהבנת ספרותנו ובתיאורה ובהבנת הספרות בכלל — על כך יעידו הכרכים הבאים.

אנו מזמינים את הקוראים להשתתף בלבטי הדרך ובשמחותיה.

